

Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás
EFOP-1.3.1-15-2016-00001

Bencsik Mátyás, Csatlósné Komáromi Katalin

2017

A Művelődés Háza és Könyvtára textiles tárgyalkotó közösségei
Sárospatak

2017. október 27.

A helyszín: Sárospatak, A Művelődés Háza és Könyvtára

Sárospatak a Zempléni-hegység és az Alföld találkozásánál, a Bodrog partján fekvő, kulturális értékekben és műemlékekben gazdag kisváros. A városkép meghatározó építménye a Makovecz Imre tervei alapján, 1983-ban épült művelődési ház, amelynek emberarcot idéző vonalait, különleges építészeti megoldásait, rejtett szimbólumait, évente közel 100.000 látogató tekinti meg. Az épületet beválasztották a világ tíz – 1983-ban átadott – legszebb épülete közé. A pezsgő kulturális életű kisváros művelődési háza éppúgy helyet ad a szabadidős tevékenységeknek, mint a színházi-, kamarai- és zenei előadásoknak, az irodalmi találkozóknak, a könyvtári szolgáltatásoknak, a tanácskozásoknak és a konferenciáknak.

Az intézmény, a település életének aktív résztvevőjeként, közösségi-, művelődési lehetőségeket nyújt a lakosság számára, a helyi adottságokat, -értékeket, -érdekeket és szükségleteket figyelembe véve. Kezdeményező-, támogató- és összekötő szerepet tölt be, ugyanakkor mindig nyitottan fogadja a közösségi-, vagy egyéni ötleteket. Pályázataiban együttműködik az önkormányzattal, a helyi közösségekkel és alapítványokkal. A Palotáson működő jelentős számú önszerveződő közösséggel együttműködve színvonalas kulturális programokat kínálnak a lakosság számára, ezzel segítve a települési szintű összetartozás érzését. A „művelődési házban” otthonra találó közösségek és civil szervezetek kreatív alkotótevékenységéhez az intézmény térítésmentesen biztosítja a helyet és a tárgyi feltételeket, művészi tevékenységük bemutatására fellépési lehetőséget nyújt. A Művelődés Háza több, évente visszatérő kulturális programot rendez, illetve részt vesz a szervezésükben a többi egyesülettel karöltve. Ezek közül több rendezvénynek az otthona is az intézmény. Fontos szempont, hogy a programkínálat gyermek és családbarát legyen, ezzel elősegítve minél fiatalabb korban a kultúra iránti fogékonyság kialakulását. Illetve a rendezvények célja még a generációk közötti kapcsolatok megteremtése, ápolása. Az önkéntes munka is jelen van az intézmény életében.

Az esettanulmány a sárospataki Művelődés Háza és Könyvtára két textiles tárgyalgató csoportjának tevékenységét, illetve azok egymásra és helyi társadalomra gyakorolt hatását mutatja be.

A több mint négy évtizedes múltra visszatekintő Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely és a 2004 óta működő Foltos Pille Kör működése számos azonosságot és különbözőséget is mutat. Működési területük a textilművesség, amely a kézművesmunkától egészen a gépi feldolgozásig számos

tevékenységet felölel. Míg a nemzeti kincsként is emlegetett Hímző Műhely, a történelmi múltú úri hímzés motívumait és más magyarországi tájegységek anyagát dolgozza fel, addig a Foltos Kör, a hazánkban csak az elmúlt évtizedekben ismertté vált, patchwork technikával dolgozik.

Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely

A közösség

Az 1974-ben Díszítőművészeti Kör néven alakult hímzők közössége 2010-ben vette fel Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony nevét. Az elnevezés egyrészt emléket állít a XVII. században Sárospatakon működő hímző műhelynek, másrészt utal a tárgyalkotó csoport egyik fő profiljává vált, a reneszánsz udvarházban kialakult, és onnan elterjedt úri hímzés motívumainak mesterfokú prezentálására. A kör tagjai közül - a névadás évében - hat fő rendelkezett Népi Iparművész címmel. A hímző asszonyok hosszú évtizedek óta hozzájárulnak Sárospatak hírnevének öregbítéséhez, a különböző hazai és nemzetközi textiles pályázatokon és kiállításokon való eredményes szereplésükkel. A csoport jelenlegi létszáma 16 fő, akik a korosztályi összetételüket tekintve leginkább 60 év fölötti nyugdíjasok. Legtöbben már hosszú évek óta tagjai „A Művelődés Háza” csoportjának, azonban az újonnan bekapcsolódók is leginkább a nyugdíjas éveik elején csatlakoznak. Az utóbbi években munkásságuk fő iránya a helyi értékek méltó bemutatása és újkori megjelenítése lett.

A történelmi háttér

A tudomány mai állása szerint a történelmi Magyarország hímzései egy közös ősrre a reneszánsz korában, az ország három részre szakadása idején a főúri udvarházakban kialakult úgynevezett úri hímzésre vezethetők vissza, amelynek egyik fellelője Sárospatak volt. Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony udvarában hímző műhelyt tartott fenn, ahol a nemes hajadonokat tanított a hímzés és művészet alapjaira. Nagy örömünkre szolgál, hogy az ebben a műhelyben készült alkotások közül többet is sikerült megőrizni az utókor számára.

A történelmi hagyományok és a magas minőségű munka inspirálta a kört arra, hogy a fejedelemasszony nevét viselje. A fenntartó A Művelődés Háza és Könyvtára szervezésében került sor a névadó ünnepségre 2010 októberében, amelyet igényes kiállítással ünnepelt az

alkotóközösség, amely Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely néven is tovább jár a nagy elődök által kitaposott úton. Ma is ragaszkodnak a tudományos alaposághoz és a kézműves igényességhez.

A közösség története

A Hímző Műhely „Diszítóművészeti kör” néven, 1974-ben alakult, és azóta folyamatosan működik. A történelmi Magyarország területén készített minden hímzésfajtaival foglalkozik. Alapítója és első vezetője Fráter Józsefné, Éva néni volt. Ő pontos munkára szoktatta az asszonyokat, megtanította, hogy minden tájegységnek megvannak a jellegzetes motívumai, öltéstechnikája és színezési szabályai, amitől eltérni nem szabad. Ő maga is folytatott kutatómunkát. Így készültek a szebbnél szebb írásos, udvarhelyi, rábaközi, sárközi, sióagárdi hímzésekkel ellátott tárgyak. Munkáját 1985-ben a Népművelési Intézet Nívó díjjal jutalmazta.

Ezt a munkát 1991-ben Kerülő Jánosné vette át, de a tudományos alaposágból és a kézműves igényességből ő sem engedett. Munkájuk eredményeként a szakkör tagjai rendszeresen megmérették magukat a Népi Iparművészeti Tanács által szervezett zsűrizéseken, és kaptak nagy számban „A” és „B” kategóriás minősítést munkájuk elismerésül. Jól szerepeltek az országos pályázatokon; Kisjankó Bori pályázaton nívó díjat kaptak. Ilonka néni vezetése alatt a kör belépett a környék népművészeti egyesületeibe, Tállyán a Hegyaljai Mesterek Egyesületébe, és Miskolcon a Fügedi Márta Népművészeti Egyesületbe. Részt vettek a civilszervezetek rendezvényein, továbbképzésein és nyári táboraikban. Az ott megszerzett tudást hasznosították a szakköri munkában, melyet a számos helyen megrendezett kiállítás sikere is bizonyított. 2004-ben a szerencsi Kaláris kiállításon a Közművelődési Intézet Nívó díját vehették át.

Gondáné Tarr Katalin folytatta a szakkörvezetői munkát 2004-től. Ő is elődei mottóját követte. Vezetése alatt az ország különböző részein megrendezett kiállításokra is eljutottak munkáik. Miskolcon, Szerencsen, Budapesten, Tállyán, de határon túli területeken is szerepeltek több alkalommal, pl. Rozsnyón, Szabadkán és Kassán.

A kör tagjai közül öten szereztek Népi Iparművész címet, közülük hárman ma is aktív tagok. A varró asszonyok azóta is rendszeresen részt vesznek a Hagyományok Háza által szervezett nyári táborokban. Az ország különböző pontjain megvalósuló képzési alkalmak lehetőséget adtak arra, hogy egy-egy múzeum féltve őrzött hímzéseit megismerjék, és tiszta forrásból meríthessenek ihletet a további munkához. A Békéscsabán kétévente megrendezésre kerülő Textiles

Konferenciának is állandó résztvevői lettek az évek során. Ugyancsak nagy lehetőséget jelentett a köri tagok számára az ország legnagyobb népművészeti rendezvényén, a Mesterségek Ünnepén történő bemutatkozás. A budai várban augusztus 20-a alkalmából rendezett programon minden évben jelen vannak.

2009-től Koscsó Istvánné vezeti, az azóta Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely néven működő kört.

Eredmények

Az elmúlt évtizedek szakmai eredményeit felsorolni szinte lehetetlen, a 2017-es esztendő kiemelt sikerei közül néhány a teljesség igénye nélkül: a Miskolcon rendezett Reformáció 500 kiállításon Bogdán Erzsébet a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Önkormányzat különdíjában, Koscsó Istvánné NESZ és az Emberi Erőforrások Minisztériumának különdíjában, Sztankóné Németh Anna pedig a Herman Ottó Múzeum különdíjában részesült. Mindhárom alkotó a Népi Iparművész cím büszke tulajdonosa. Mezőkövesden Szászrózsás hímző pályázaton csoportos kategóriában állították ki a hímző műhely munkáját, amelynek tervezője Koscsó Istvánné, kivitelezői Kőváry Béláné és Vályi Andrásné voltak. Egyéni kategóriában Sztankóné Németh Anna alkotását mutatták be. 2017. júliusában a Magyar Kézművességért Alapítvány kiállítása Budapesten a Duna Palotában nyílt meg, ahol szintén csoportos és egyéni kategóriában is jelen voltak a sárospataki alkotó kör tagjai. Augusztusban a Mesterségek Ünnepén és a Kolozsvári Magyar Napokon ugyancsak öregbítették városunk jó hírnevét a sárospataki hímzők. Mindkét rendezvénynek már többedik alkalommal voltak részesei.

Nyári tábor keretében, vagy egy-egy hosszú hétvégén, Sárospatakon is szerveznek továbbképzéseket. Így megfordult a hímző műhelyben oktatóként számos tájegység szakembere, és fogadtak előadót Erdély területéről is. A hímző műhely kapcsolatrendszere az évek alatt tovább bővült más népművészeti egyesületekkel. A szakkör folyamatos bemutatkozási lehetőséget kap csoportos és egyéni kiállításokon, így járt már például Békéscsabán, Mezőkövesden, Budapesten, Monokon, Karcsán és Tokajon is.

A Reformáció 500. évfordulója alkalmából külön kiállítási anyagot állítottak össze, amelyet Sárospatakon kívül, határon túli magyar lakta településeken is bemutattak. Az erdélyi helyszínek mindegyike az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület magyar házainak láncolatába tartozik, így eljutott a program Nagybányára, Nagyenyedre és Kolozsvárra és Szilágysomlyóra. A

kiállítással egybekötött vetítettképes előadás és gyakorlati bemutató megvalósítását az is alátámasztotta, hogy a fenntartó sárospataki intézmény 2010 óta az EMKE Észak-Magyarországi Képviselési Pontja. A hímzők e kapcsolati hálónak fontos szereplői voltak az elmúlt években, az ideji kiállítás sorozat tovább erősítette az együttműködést. Hasonló célokkal került sor az úri hímzések bemutatására a felvidéki Nagykaposon, amelynek kapcsolódása a Sárospataki Református Kollégiumhoz több szálon igazolható. A program egyszerre tisztelgett az egyházi évforduló és a nagykaposi származású pataki tanár, Erdélyi János előtt. A 2017 márciusától októberig tartó programsorozat az intézménynek és a körnek egyaránt kiemelt projektje volt.

Közösségi munka

A színvonalas szakmai munka mellett nagy hangsúlyt fektetnek a közösségépítésére is. Foglalkozásaikat megalakulás óta minden hét hétfőjén tartják az A Művelődés Háza és Könyvtárában. Évadnyitáskor és záráskor szalonnasütést szerveznek, névnapra köszöntéseket tartanak. A húsvétot és a karácsonyt egy-egy meghitt hangulatú együttléten ünneplik. Beteg társaikat rendszeresen látogatják, idős szakköri tagjaikról sem feledkeznek meg.

A több mint négy évtized szakmai sikerei és emberi kapcsolatai alakították, kovácsolták össze a kis közösséget. A munka öröme és a közös mottó továbbra is alkotóerőt ad: „tudományos alaposág és kézműves precizitás”.

Foltos Pille Kör

A foltvarrás olyan hobby, ami megadja az alkotás örömét. Kész tárgyat eredményez, ami szép, használható és melegséget kelt mások szívében.

A díszítés az ember alapvető igénye a szépre, a megkülönböztetőre, a kifejezhető álmokra, vágyakra. Legyen bármilyen szinten a kivitelező, megtalálja az anyagot, a formát, a technikát, amelyekben érvényesítheti lelke belső igényét. A következő mondás találó a kiállított munkák készítőire és a foltvarró csoport minden tagjára: megosztani a tudást, új ismereteket szerezni, útmutatást kapni a következő munkára, közös terveket készíteni, együtt varrni és örülni az elért eredményeknek, a szemet, lelket gyönyörködtető elkészült alkotásoknak, és örülni a sikernek.

A Foltos Pille Kör több mint egy évtizede folyamatos, magas szintű szakmai munkával van jelen az A Művelődés Háza és Könyvtára életében, illetve Sárospatak és a magyarországi foltosok körében. Újszerűségével, aktivitásával stabilan megvetette lábát azok között a nagy múltú előadó-

művészeti és tárgyalkotó csoportok között, amelyek évtizedek óta dolgoznak a kulturális intézményben. (a 63 éves Bodrog Néptáncegyüttes, a 42 éves Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely, a 49 éves Kamarakórus, és a több mint négy évtizede működő Rajztanárok Zempléni Alkotó Köre)

A közösség

A Foltos Pille Kör 2004-ben alakult, a patchwork technikát alkalmazó hölgyek közösségeként. A csoport stabil otthonra talált, a módszertani szakmai segítséget is biztosító, A Művelődés Háza és Könyvtára falai között, ahol szakköri foglalkozásait tartja. Jelenleg 19 fővel működik, korosztályi összetételük 30 és 70 év közé tehető. A modern technikával dolgozó asszonyok közé a fiatalabb generáció tagjai is szívesen csatlakoznak. A közösség, magas szintű munkájával, rövid idő alatt a hazai foltvarrók élmezőnyébe került. Számos kiállítás, módszertani bemutató, nyári tábor vezetett a szakköri létszám növekedéséhez, és egyre sikeresebb munkájához. A lakás díszítésére szolgáló kézimunkák és tárgyak mellett, számos praktikus eszközt készítettek a több mint egy évtized alatt. Munkájuk rövid idő alatt ismertté vált a város intézményeiben is, nagylelkű adományaik megtalálhatóak számos helyi középületben.

A kör tevékenysége

Az alapító tagok, Bogdán Erzsébet, Szabó Miklósné, Borosné Petró Edit, Bréda Imréné, Egyed Józsefné és Mahalek Katalin lelkes összefogásának köszönhető, az önálló csoport létrejött. Sárospatakon, az A Művelődés Háza és Könyvtárában rendszeresen, minden pénteken találkoznak. Megalakulásuk óta tanfolyamokon, régiós találkozók, nyári táborokon vesznek részt, így lehetőség nyílik új technikák elsajátítására. A foltvarrók örömmel készítik tárgyaikat, képeiket, és ebből az örömből ajándékoznak másoknak is. Nemcsak azért, hogy kiállításokon, városi rendezvényeken, játszóházak alkalmával bemutatják munkáikat és szakmai tudásukat, hanem az elkészült munkákkal is bőkezűen gondolnak az adakozásra. Ilyen alkalom volt többek között, egy általuk feldíszített karácsonyfa átadása a városban élő kiválasztott nagycsaládnak, valamint a szociális otthon lakóinak megajándékozása, a jubileumi Szent Erzsébet zászlók elkészítése, vagy az óvodásoknak szerzett meglepetés.

Sikerek

Nyertes pályázatok: Északkelet Magyarországi Régiós Pályázat, települési pályázatok, nemzetközi pályázatok.

Kiállítások: Sárospatak – Sátoraljaújhely – Cigánd – Felsőberekci – Pácin – Makkoshotyka – Rudabányácska - Kassa – Tarcál – Tiszakeszi – Tatabánya, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Nagybánya kiállítás, Nagybányai Magyar Napok, Tokaj. Egy-egy kiállítás alkalmával több száz alkotás is bemutatásra kerül, alkalmazkodva egy-egy jeles naphoz, vagy más tematikához, helyszínhez. 2016 decemberében például A Művelődés Háza és Könyvtára teljes karácsonyi dekorációját készítették el, illetve komplex kiállítással jelentek meg az adventi időszakban. Tokajban 2017 októberében a Világörökségi tájegység legnagyobb szüreti rendezvényén szőlő, bor és őszi motívumokat feldolgozó kiállítással vettek részt.

A kör tagjai rendszeresen járnak foltvarró találkozókra, tanfolyamokra. Voltak például: Miskolcon, Mezőkövesden, Tiszaújvárosban, Kazincbarcikán, Nyíregyházán, Budapesten, Egerben, Kaposváron, Tatabányán.

Helyben szakmai napokat, nyári táborokat tartanak rendszeresen, és belső pályázatokat is hirdetnek a technikai tudás bővítése érdekében. A tábori létszám évről-évre bővül, idén határon túli magyar települések is képviseltették magukat.

A körnek vannak támogatói is, egyes szervezetek textilanyagokkal, mások szállítással, egyéb hozzávalókkal segítik munkájukat.

A két szervezet közösségi szerepvállalása

A két tárgyaló műhely azonos érdeklődésű asszonyoknak teremt közösségi foglalkozást. A helyi lakosság körében és a szakmai körökben egyaránt presztízst vívtak ki. Saját stílusban megalkotott, igényes munkáik ismertek a környékben, A Művelődés Háza és Könyvtára védjegyeivé váltak. A közösségek karitatív tevékenységet is végeznek, kézimunkáikkal magánszemélyeket, szervezeteket egyaránt támogatnak. Az alkotó folyamatok önálló, elmélyült, precizitást igénylő alkalmain kívül, részt vesznek város rendezvényein, fesztiváljain, ahol bemutatják, népszerűsítik munkáikat. Ezek a találkozások új tagok motiválására is lehetőséget adnak. A helyi értékeket újra teremtő és feldolgozó hímzések, valamint a praktikus patchwork kézimunkák egyaránt hozzájárulnak a házigazda intézmény és Sárospatak város hírnevének öregbítéséhez.

Mindkét alkotócsoport keze munkája mindennapokban is látható A Művelődés Háza és Könyvtárában. A csoportok által készített kézimunkák díszítik a Makovecz-ház közönség és

munkatársak által használt helyiségeit. A Foltos Pille Kör karácsonyi kompozíciója, annak az üdvözlőlapnak a motívuma, amellyel a ház jókívánságait fejezi ki partnerei felé.

A két csoporttal kapcsolatos további információk megtalálhatóak A Művelődés Háza és Könyvtára honlapján, művelődő közösségek címszó alatt.

A szakmai eredményekről a város honlapja www.sarospatak.hu rendszeresen beszámol. A Lorántffy Zsuzsanna Hímző Műhely tevékenységéről a Művelődés (LXX. évfolyam – 2017. június) és a Zempléni Múzsza (XVI. évfolyam 4-es szám, 2016 tél) című folyóiratok tudósítanak.